

Prykhodko I. G., Cand.Phil.Sci., Research Assistant,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of the Kyiv

THE PERSONAL NAMES OF THE ELITES IN UKRAINIAN MEDIA: TRENDS AND DYNAMICS

The article deals with the personal names of the elite in the Ukrainian media. The author has analyzed the influencing potential of nicknames and their role in the formation of a negative image of the representatives of the higher echelons of power. The trends and dynamics of the use of nicknames in mass-media space for 2004 – 2014 years are identified.

Keywords: *media, communicative space of the mass media, nickname.*

Приходько І. Г., к. філол. н., наук. спів.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ОСОБИСТІСНІ НАЙМЕНУВАННЯ ЕЛІТИ В УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ДИНАМІКА

У статті розглянуто особистісні найменування еліти в українських ЗМІ. Проаналізовано впливовий потенціал прізвиськ та їх роль у формуванні негативного образу представників найвищого ешелону влади. Виявлено тенденції та динаміку використання прізвиськ в масмедійному комунікативному просторі протягом 2004 – 2014 рр.

Ключові слова: *ЗМІ, масмедійний комунікативний простір, прізвисько, кличка.*

УДК81'25

Радчук О. В., к. філол. н.,
перекладач компанії “Booking.com”, Амстердам, Нідерланди

КОНКРЕТИЗАЦІЯ ОБРАЗУ: ЗАТЕКСТ І ТЕЗАУРУС

На прикладі перекладів В. Мисика і М. Лукаша з Р. Бернза висвітлюється специфіка сприйняття (конкретизації) віддаленого у часопросторі поетичного образу, характер його зв'язку з відображеним життям (позамовною ситуацією, затекстом) і фоновими знаннями (тезаурусом) читача.

Ключові слова: *поезія, образ, переклад, тлумачення, конкретизація, затекст, тезаурус, Бернз.*

Світ поета починається з батьківщини, яка наділила його силою, недарма мовиться, що країна **дає** або **дарує** людству поета, а поет представляє країну. Якщо сам поет, вбираючи в себе помисли, почування і художні традиції свого народу, виступає

чинником синтезу, кристалізації національного духу, а водночас і світочем – джерелом духовної іррадіації, фактором впливу на умі та серця (в чому вже проглядає делюста прагматика знака), то народ, серед якого живе і творить поет, може значною мірою претендувати на співавторство. Місцеве людське середовище є первісним і основним у творчості поета контекстом. Воно і в подальшій актуалізації творів звичай залишається близьким, чутливим і прихильним до поета. Рідний край, з подиху, пульсу і ґрунту якого постала поезія, плідно відтінює закладені у слова значення і надійно оберігає їх від кривотлумачень. Цьому сприяють і сам предмет зображення, і текстологічний консерватизм оригіналу (хай деколи він існує в кількох автентичних варіантах), і те, що мова ойкумени найкраще припасована до неї самої.

Інше діло – переклад. Долаючи мовний бар'єр, він відкриває зовсім нові контексти, забезпечує цілині обшири для взаємодії тексту із затекстом (позамовною ситуацією, реальною дійсністю), зокрема й нові можливості для підтекстів, або імплікацій. У всій своїй гостроті постає, отже, у перекладі **проблема розуміння поета**, і то не просто дохідливості чи доступності, а резонансу його душі і його естетики у новому середовищі, в іншій культурі. Адже цей резонанс розбуркує іншомовний читацький загал у той спосіб, яким твір поета, маючи властивості знака, розвивається і збагачується й сам. Чи завжди сприяє він тим самим **наближенню до поета**?

При цьому доводиться з'ясувати, в чім полягають адекватність розуміння і правдивість перекладача, відповідність перекладу оригіналові і авторові, а з іншого боку – читачеві і своєму призначенню, отже, замислюватися над тим, що таке в принципі зміст твору, як він доходить до людської свідомості, якою є природа тлумачення, в чім його складність, що нерідко обертається і неприйнятними результатами. Тлумачення можна визначити через його процедуру та міжсуб'єктність, а три розгалуження герменевтики: генеративістську, функціоналістську та іманентну – об'єднати в одну на тій підставі, що вони описують різні ланки цілісної процедури, зокрема і перекладацької [4]. Такий підхід застосовуємо, зокрема, при дослідженні українських перекладів поезій Р. Бернза [3].

Актуалізація твору принципово множинна, тому кожна версію оцінюють у множині конкретизацій. Відмінне від шотландського сприйняття Бернза у будь-якій країні аж ніяк не можна вважати неправильним, адже воно цілком закономірне, об'єктивно зумовлене середовищем функціонування творів. Однак рецептивна естетика, потужно заявляючи про себе в перекладах, аж ніяк не може бути чистою від поезики самого автора, безвідносно до його стилю, що опертий на народну пісню або інший жанровий взірець (літературну традицію), далекою від художніх наміру і задуму, що нерідко засвідчені не лише структурою твору, але й в епістолярії та коментарях митця слова.

Закономірним, тобто спричиненим реаліями життя, а отже, таким, що піддається поясненню, слід визнати також появу кривотлумачень, непорозумінь, скороминущих суб'єктивних нашарувань і тривких міфів. Проте ця “піна” так само закономірно зникає завдяки ширшій і тіснішій взаємодії контекстів твору, завдяки інтертекстуальності оригіналу і перекладу у вимірі їхньої зчепності з життям, бо саме воно – життя (об'єктивна дійсність, середовище буття твору, реальний затекст у функції контексту) – вносить і поправки в читацьке сприйняття та перекладацьке тлумачення, знімає

непорозуміння, розвіює міфи, відсіює зерна закладеної в текст питомої художньої суті від плевел домислу та недомислу, зрештою являє нам істину.

Будь-яка конкретизація художнього образу містить і загальне. Тому відомі на весь світ рядки з пісні Роберта Бернза “Поцілуймося востаннє” (пер. М. Лукаша [9, с. 434; 5, с. 170]):

Had we never lov'd sae kindly,	Ох, якби ми та й не знались,
Had we never lov'd sae blindly,	Не любились, не кохались, –
Never met – or never parted –	Не було б тепер розлуки,
We had ne'er been broken-hearted.	Не було б на серці муки.

Але чому люди плачуть над цими рядками або почувши пісню? Що очищає їм душу? Тільки спогад про свою власну втрату? Тільки жалість до чужої долі? Чи те й інше разом завдяки посередництву ліричного образу? Кожен бачить у ньому своє, а то й себе. Але дехто узявля і вірила, під якими з певної причини сумна красуна пливе на Ямайку – туди, куди кількома роками раніше, але вже з інших міркувань, збирався відплисти й поет, чи тим самим кораблем “Россель” [9, с. 434], чи іншим, що його назва враз обертається містикою – “Ненсі” [8, с. 598]. Особливого сенсу образу надають обставини його постання, особиста драма поета і водночас – інтрига. При пильному читанні, коли до почуттів підключається логіка, істотним виявляється те, до кого звертається ліричний герой Бернза. Хто така Ненсі, що її ім'я в перекладі проминає М. Лукаш? Які стосунки мав Бернз, він же Сільвандер, батько дітей від різних жінок, з нею, вишуканою і набожною поетесою-інтелектуалкою Ненсі-Клариндою, а насправді з заміжною Агнесою Маклігез (McLehose), теж матір'ю дітей, якій 1788 року вже присвячував прощальний вірш “Clarinda, Mistress of My Soul”? Виникає ще ціла низка запитань. Чому закохані прощаються вдруге (1791 року) і назавжди? Чому цілуються *востаннє*? Чому любилися сліпо – *blindly*? Чому кохання спричиняє розлуку? Чому любов завдає їм стільки страждань? Відповісти на них можна, тільки зв'язавши ліричного героя з творцем пісні – зазирнувши в контекст стражденної душі. І тоді катарсис глибшає, бо знак передає більше.

Перекладач має до ситуації виникнення твору прямий стосунок, бо він зважає, що брати з неї в текст, від чого утримуватися, а головне – що на її тлі треба відтінювати в самому тексті і чим можна пожертвувати. Зрештою – що треба пояснити в коментарі, який є продовженням тлумачення і живе у свідомості читача разом з текстом перекладу як єдине ситуативне ціле. Звертаючись у поезії до конкретних людей, Бернз не повідомляє про них важливих речей, що їх знають тільки адресат та вузьке оточення і яких ширшому колові текст не прояснює. Роздуми у “Листі до Дейві, поета-побратима” прозорішають, коли читач сам знаходить ключ до алюзій і літературних ремінісценцій, власне, до прямих наслідувань поетам, що їх В. Мисик [6, с. 408–411; 9, с. 86] не розтлумачив у примітках чи й не відтворив. Так само залишив перекладач без необхідних у такому разі пояснень і дуже смішний (принаймні в оригіналі для шотландців) панібратський “Лист до Х'ю Паркера” [6, с. 411–412; 9, с. 322–323], приятеля-банкіра, якому Бернз грайливо-манірно жалівся, що не може написати кращого листа через *пекельний дим* у хаті (“*fog infernal*”, натяк на “*Inferno*” Данте), де він 1788 року жив, очікуючи переїзду на ферму в Елісленд. Цю алюзію

В. Мисик передав: “У пічці **пекло** торф'яне / Жаріє сліплячи мене, / Як тее полум'я в **гесні**”. Але при першому сприйнятті читач напевне зрозуміє перекладача далі в тексті так, що опорою і натхненницею поетові була жінка: “*Тепер у мене тільки Дженні, Пегас мій славний!*” І тільки в наступних рядках переконається, що це кобила, на якій бард їздив по округі. Оригінал уточнює зразу – *Jenny Geddes*. До слова, свого живого Пегаса Бернз назвав іменем жінки, яка уславилася тим, що 1637 року метнула ослінчиком для ніг в єпископа Единбурга, коли той спробував перевести паству на англomовний молитовник. У вірші поет пропонує Паркеру зустрітися в Тарболтоні 24 червня: “*Tarbolton, twenty-fourth of June*” – і, як легко здогадатися, у звичному для обох місці (де тепер напевне висить одна з тисяч подібних у Шотландії меморіальних табличок з іменем барда). Переклад відлітає від реалії у непевність: “*Та в мене **через тиждень-два** / Знов проясниться голова. / Отож – до зустрічі й застілля*”. Навряд чи обмежує перекладача таким розв'язком жорстка версифікаційна структура.

Відгук тоді повнозначний, коли відомий привід. Численні “відповіді” поета самі по собі, без джерела-контексту постають суцільною загадкою. Можливо, тому досі не витлумачено по-українському чимало “біографічних” творів Бернза, таких, як-от різка і відверта відсіч неделікатному моралізатору “Answer To A Tailor” (інша назва – “Reply to a trimming epistle received from a tailor”, де *trimming* має багато значень: вишуканий, оздоблений, акуратний, впорядкувальний, приголомшливий, розгромний, лайливий, брехливий) [9, с. 242–244]. Переклад – тлумачення, але для повноти сприйняття він нерідко потребує **дотлумачення** в коментарях. “Відповідь на лист” (1787) була б зрозумілішою, якби В. Мисик [6, с. 406–407] бодай переказав той лист, теж віршований шотландською мовою. Надіслала його з пледом поміщиця Е. Скот, яка сумнівалася, що ратай може бути поетом. Чутливий Бернз з вишуканою доброзичливою іронією подякував дамі за подарунок [9, с. 271–272], відніс його на користь дев'яти муз (*the Nine*) та шотландської ліри (*the Scottish lyre*, у В. Мисика лише *музи*) і не забув при цьому підкреслити, що “*одяг простий цей / Мені любши без міри / Од горностаєвих кирей, / Од мантії й порфіри*”. І що суттєво, нагадати про символ шотландської слави і єдності – *будяк*:

The rough burr-thistle spreading wide
Amang the bearded bear,
I turn'd the weeder-clips aside,
An spar'd the symbol dear.

Коли стрічався з будяком
Я на лану своєму,
Його обходив я серпом,
Як дорогою емблему.

Предметний світ у Бернза живе не просто у віршах, а серед віршів, а точніше, самі вірші живуть на предметах, у предметах і серед предметів. В епітафіях він глузував не лише з людських вад, а й зі смерті. Життя бачив у прим'ятій маргаритці, потривоженій польовій миші, підбитому зайці, у кобилі, вівці й воші на дамському капелюшку. Плуг і перо для поета важили однаково. Він посилав вірші з листами, дарунками (як-от 12 рядків Кларинді з парою фужерів [9, с. 321]), віршував на банкноті, на шибках, на столах у пивницях, але... не будь-де і не будь на чому. Предметний світ барда – особливий, суттєвий, домінуючий складник його естетики.

Семіозис – процедура вільна, заснована на асоціаціях, які сповна передбачити неможливо. У ній всі ланки спрацьовують ефективно лише разом. Тому й не здатні

явити весь зміст твору окремі методи тлумачення – генеративістський, функціональний та іманентний. Звичайно, в кожного методу є і свої специфічні труднощі. Є вони і на рівні розкопок походження образу (біографічних, психологічних тощо), і при вивченні дії образу, яка породжує конфлікт оцінок, і, нарешті, при зануренні в образ як герметичну структуру.

Діалогічна сатира “Два собаки” містить цікавий момент. Представляючи читачеві ньюфаундленда Цезаря, поет каже, що все видавало в ньому нешотландця: “*His hair, his size, his mouth, his lugs (=ears) / Shew'd he was nane (=none) of Scotland's dogs. / But walpit (=rumped) some place far abroad, / Whare sailors gang to fish for cod*”. Редагуючи свій текст, В. Мисик не задовольнився переказом – одне уточнив, інше зашифрував [2, с. 96; 1, с. 221]:

і кожний би сказав, що він
прибув сюди з чужих країн,
де інші люди, інші мови,
де ходять моряки на влови.

По шерсті, вухах – по всьому
Пізнав би кожний у ньому
Поріддя острова, що здавен
Тріскою у рибалок славен.

Правка спонукала пояснити у примітці, що острів – це Ньюфаундленд. Звичайно, втулити таке довге і немилозвучне слово в розмір ні Бернз, ні перекладач не могли. При перевиданні ж [6; 7] усі примітки знічев'я прибрали, і Бернз у всіх подібних випадках став дуже загадковим.

І ще одне. Далі, опріч іншого, пси на всі заставки шпетять “*тих панів, що знай цю-кочуть / в парламенті – й гризуться там, / щоб добре всім жилося нам*”. Так каже пес Люарт – ім'я поет взяв у свого улюбленця, чия загибель первісно схилила до звичного сентиментально-поминального жанру. Цезар відрікає: “*Щоб добре всім жилось! / Це діло їм і за вухом не свербіло*”. В. Мисик зредагував це місце у своєму перекладі на “*зверхників багатих, / Що все змагаються в палатах, / Готові важити життям / На благо Англії – і нам. / Цезар / На благо Англії? Ах друже, / Боюсь, що їм про те байдуже!*” В оригіналі: “*some gentle master; / Wha aiblins (=perhaps) thrang a parliamentin / For Britain's guid! (=good) his saul (=soul) indentin (=indenturing, pledging, engaging). Caesar: Haith, lad, ye little ken (=know) about it: / For Britain's guid! guid faith! I doubt it*” [2, с. 101; 1, с. 227; 9, с. 144]. Як бачимо, Люарт пробує мудрувати книжно, “грамотно”, але в нього це не виходить. Цезар грає просторіччям, удаючи з себе народника. В. Мисик зробив уточнення коштом нівеляції стильових партій (які в перекладі загалом ледь намічені і надто залежні від розміру та рими). І що істотно – перейменував країну. Тепер роздільне “*Англії – і нам*” означає, що Люарт визнає Цезаря за шотландця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бернс Р. Вибране [Пер. М. Лукаша і В. Мисика]. – Київ: ДВХЛ, 1959. – 258 с.;
2. Бернс Р. Пісні та поеми [Пер., вступна стаття і примітки В. Мисика]. – Харків: Київ: Література і мистецтво, 1932. – 128 с.;
3. Радчук О. В. Відображення поетичного світобачення Роберта Бернза в українських перекладах: Автореф. дис... канд. філол. наук. Спеціальність 10.02.16 – перекладознавство. – Київ: Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2012. – 20 с.;

4. Радчук О. Герменевтика перекладу: зміст поезії і сутність тлумачення // Донецький вісник НТШ. – Т. 34. Історія. Філософія. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2012. – С. 262–286;
5. Лукаш М. О. Від Боккаччо до Аполлінера: Переклади [Ред., упоряд., авт. передм. М. Н. Москаленко]. – Київ: Дніпро, 1990. – 510 с.;
6. Мисик В. О. Захід і Схід: Переклади [Авт. передм. О. І. Никанорова]. – Київ: Дніпро, 1990. – 543 с.;
7. Мисик В. О. Твори: В 2-х томах. – Т. 2. Захід і Схід: Переклади. – Київ: Дніпро, 1983. – 416 с.;
8. Стивенсон Р. Л. Присматриваясь к Роберту Бернсу [Пер. Г. Зельдовича] // Бернс Р. Собрание поэтических произведений. – Москва: Риппол классик, 1999. – С. 582–624;
9. Burns, Robert. The Complete Poetical Works [Edited by Dr. J. A. Mackay]. – Alloway Publishing Ltd, 2005. – 640 p.

Радчук О. В., канд. філол. наук, перекладач компанії “Booking.com”, Амстердам, Нідерланди

КОНКРЕТИЗАЦІЯ ОБРАЗА: ЗАТЕКСТ И ТЕЗАУРУС

На прикладі перекладів В. Мыська і М. Лукаша із Р. Бернса освітається специфіка сприйняття (конкретизації) хронологічно віддаленого поетического образу, характер его зв'язи з отобразеною життяю (внязковою ситуацією, затекстом) і фоновими знаннями (тезаурусом) читателя.

Ключевые слова: *поэзия, образ, перевод, толкование, конкретизация, затекст, тезаурус, Бернс.*

Radchuk, Olena, Candidate of Sciences in Philology, language specialist of “Booking.com”, Amsterdam, the Netherlands

BACKGROUNDS OF POETIC IMAGE IN REALITY AND MIND

Some poems of Robert Burns translated into Ukrainian by Vasyl Mysyk and Mykola Lukash illustrate how images, distant in space and time, are perceived (concretized), how they relate to reflected life (extralingual situation) and to the background knowledge (thesaurus) of the reader.

Key-words: *poetry, image, translation, interpretation, concretization, backgrounds, thesaurus, Burns.*